

تحلیل محتوای آموزشی و دلایل افت تحصیلی درس تاریخ متوسطه مورد مطالعه منطقه گاور

فرهاد پروانه، دبیر تاریخ، گاور (کرمانشاه)

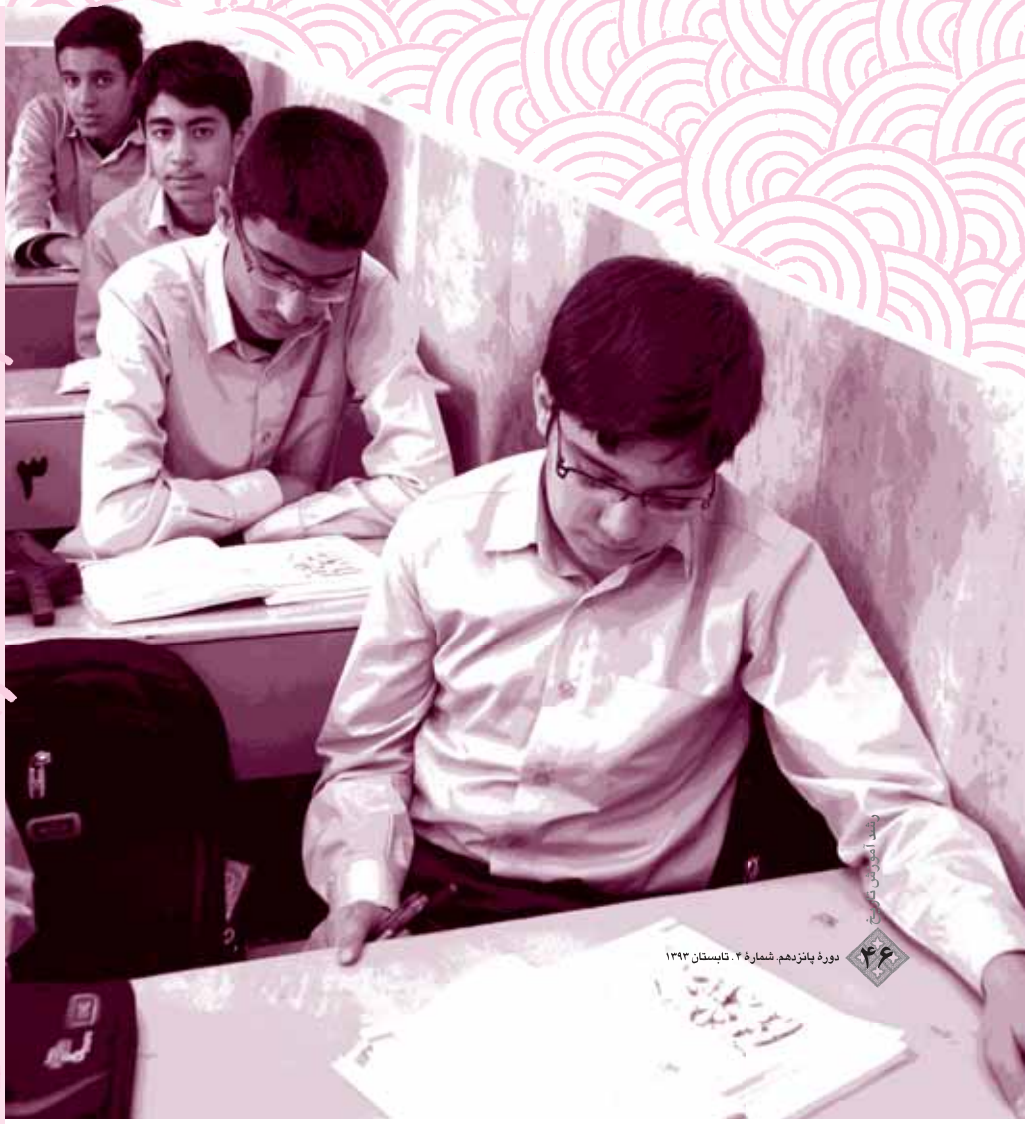
مقدمه

یکی از مسائل نظام آموزش و پرورش هر کشور مسئله «افت تحصیلی» است که افزون بر تحمیل هزینه‌های بسیار بالا، موجب ابهام در برنامه‌ریزی‌ها و رسیدن به توسعه پایدار می‌گردد. در یک ارزیابی دقیق حتی ماندن در وضعیت موجود نیز «افت» تلقی می‌شود؛ زیرا توسعه و ارتقای آموزشی مستمر یکی از اصول مسلم نظام تعلیم و تربیت پویا و با نشاط است. «افت تحصیلی» افزون بر تحمیل زیان‌های هنگفت بر اقتصاد ملی، آثار ناگواری هم بر روحیه دانش‌آموزان باقی نهاده و خانواده‌های آنان را نیز در نگرانی فرو می‌برد. تداوم افت تحصیلی طی سال‌های پی‌درپی آسیب‌های بسیاری بر پیکره نظام آموزشی وارد می‌آورد که از آن جمله می‌توان به ترس و وحشت بی‌مورد فراگیران اشاره کرد؛ به این ترتیب که دانش‌آموزان با مشاهده نتایج آزمون‌های قبلی، دچار تشویش شده و نسبت به آن حساس می‌گردند و معلمان و برنامه‌ریزان آموزشی نیز از نتیجه زحمات خود مأیوس می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: آموزش تاریخ، گاور، افت تحصیلی

تعریف افت تحصیلی و دلایل اصلی آن

این واقعیت که افراد از نظر استعداد، شخصیت و رفتار تفاوت دارند و این تفاوت‌ها را می‌توان مورد سنجش قرار داد، از گذشته‌های بسیار دور مورد توجه بوده است افلاطون و ارسطو از تفاوت‌های فردی بین افراد و گروه‌ها سخن گفته‌اند. در امپراتوری چین (۲۲۰۰ ق.م) کارکنان سازمان‌های کشوری را هر سه سال یک بار با گونه‌ای امتحان شفاهی مورد آزمایش قرار می‌دادند که این آزمون ملاکی برای ارزشیابی عملکرد و ارتقای آنان محسوب

می‌شد (پاشازاده، ۱۳۷۶: ۱۰). امروزه میزان هوش افراد با روش‌های دقیق مورد سنجش قرار می‌گیرد و مشخص گردیده که به‌طور متوسط ۹/۷ درصد آحاد هر جامعه از لحاظ هوشی سرآمد یا خیلی سرآمد هستند، ۱۶/۵ درصد باهوش‌اند، ۴۹/۴ درصد بهنجار و ۱۶/۲ درصد بهنجار پایین یا (دیرآموزند) و بقیه که در حدود ۸/۲ درصد می‌باشند، کم‌هوش یا عقب‌افتاده ذهنی هستند (پاشازاده شریفی، ۱۳۷۶: ۴۵). از طرفی برخی روان‌شناسان تربیتی با وجودی که هوش را به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی می‌دانند معتقدند چنانچه امکانات آموزشی خوب فراهم باشد، می‌توان شرایطی را فراهم آورد که همه دانش‌آموزان، صرف‌نظر از استعداد‌های ذهنی متفاوت، بتوانند مطالب آموزشی را تقریباً به‌طور یکسان بیاموزند (پاشازاده، ۱۳۷۶: ۴۳ و ۴۴)

به‌طور کلی در بررسی عوامل مؤثر در آفت تحصیلی دو دسته بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرند:

۱. عوامل درون‌سازمانی که مربوط به نظام تعلیم و تربیت است و به مواردی مانند: معلم، کیفیت و محتوای دروس، فضا و امکانات آموزشی، مدیریت، شیوه ارزشیابی و نظایر آن برمی‌گردد.
۲. عوامل برون‌سازمانی که شامل شرایط خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان می‌شود (موسوی، ۱۳۸۰: ۱۲-۱۳).

کارشناسان همچنین به افت تحصیلی پنهان اشاره می‌کنند که معمولاً در پایه‌های تحصیلی بالاتر ظاهر می‌شود. نابرابری توزیع امکانات آموزشی، تقلیدی بودن و نقص در برنامه‌ریزی آموزشی، پایین بودن ارزش واقعی تحصیلات، فقدان ارتباط لازم و کافی و صمیمانه بین معلم و دانش‌آموزان، شیوه برگزاری امتحان و نمره‌گذاری نیز از مواردی است که در افت تحصیلی مؤثر است (فولادی، ۱۳۸۰). در این میان بررسی

رابطه ویژگی شخصیت معلم با پیشرفت و افت تحصیلی دانش‌آموزان نیز آشکار می‌سازد که شخصیت معلم به‌عنوان فردی که سهم بسزایی در تعلیم و تربیت دارد، بسیار مؤثر است. ویژگی‌های مطلوبی مانند پیشرفت‌مداری، نظم، تحمل، تنوع‌طلبی در معلم اثر مثبت فراوانی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌گذارد و هر چه ویژگی‌های نامطلوب شخصیت مانند: خودنمایی، احساس زبونی، خودمختاری و پرخاشگری در وجود معلم باشد، به همان نسبت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان با آفت مواجه می‌شود (رحمتی، ۱۳۷۷). از طرفی روانیست که علت تامه افت تحصیلی را در نظام آموزشی یا معلم خلاصه کنیم. فراگیر نیز یکی از عوامل و متغیرهایی است که در این امر سهم بسزایی دارد (فولادی، ۱۳۸۰).

مهم‌ترین دلایل اصلی در افت تحصیلی در درس تاریخ

از مشکلاتی که در مطالعه کتاب تاریخ وجود داشته و باعث افت تحصیلی زیادی شده و در سال‌های اخیر تشدید شده می‌توان به عوامل زیر اشاره کرد:

۱. بی‌انگیزه بودن دانش‌آموزان، که خود عوامل متعددی دارد؛ مثلاً فرآیند تحصیلات، رشته‌های مختلف از جمله تاریخ جذب بازار کار نمی‌شوند.

۲. گرایش دانش‌آموزان ضعیف ر کم‌استعداد به رشته علوم انسانی.

۳. کمبود یا نبود وسایل صوتی و تصویری، اینترنت و منابع کمک آموزشی برای تدریس علمی در کلاس به‌ویژه در مناطق دورافتاده از مرکز استان.

۴. کم‌اهمیت جلوه دادن پرسش‌ر پاسخ مستمر در امتحانات داخلی مدارس، با توجه به اینکه حجم کتاب زیاد است و دانش‌آموز شب امتحان نمی‌تواند تمام مطالب را بخواند و بفهمد.

۵. استفاده از دبیران غیر مرتبط، پاره‌وقت، حق‌التدریس، دوره‌ننیده در زمینه الگوهای فعال تدریس و شیوه‌های صحیح سنجش و اندازه‌گیری و یا دبیرانی که دوره‌های ضمن خدمت این درس را نگذرانده‌اند.

۶. نبود نظارت صحیح گروه‌های آموزشی بر روند آموزش در مناطق و برخی ادارات آموزش و پرورش بر فعالیت‌های گروه آموزشی.

۷. کمبود وسایل کمک آموزشی از جمله نقشه‌های جغرافیایی در مدارس.

۸. عدم توجه کافی و سرمایه‌گذاری مناسب در دروس علوم انسانی از جمله درس تاریخ.

۹. تغییرات پی‌درپی کتاب‌های درسی و به‌خصوص تاریخ معاصر که حتی دبیران تاریخ را هم سر درگم کرده است.

۱۰. اطلاعات محدود و ناکافی برخی کارشناسان و مدیران جدی‌الانتصاب (ادارات، آموزشگاه‌ها) با اصول صحیح سنجش و اندازه‌گیری، الگوهای تدریس فعال و آیین‌نامه‌های آموزشی.

۱۱. پایین بودن کیفیت برخی دوره‌های ضمن خدمت از لحاظ علمی یا عدم برگزاری این کلاس‌ها.

۱۲. سال‌های متمادی است که ناموازن بودن میزان ساعات تدریس با حجم کتاب درسی تاریخ ایران و جهان (۲) از طرف دبیران تاریخ مطرح می‌گردد؛ لیکن کمتر

گوش شنوایی برای رفع این ایراد اساسی پیدا شده است. در یک مقایسه اجمالی

میان حجم موضوعات تاریخ معاصر ایران و تاریخ ایران و جهان (۲) مشخص می‌گردد که به تقریب تمام مطالب کتاب

تاریخ معاصر ایران در بخش دوم کتاب تاریخ ایران و جهان (۲) گنجانیده شده و مطالب بخش اول کتاب نیز بسیار سنگین

و فشرده است در حالی که زمان تدریس کتاب تاریخ ایران و جهان (۲) تنها ۱/۵ برابر

الف: درون سازمانی

۱. استفاده از دبیران غیر مرتبط پاره وقت دوره ندیده (حق التدریس) و آموزشیاران نهضت سوادآموزی که تازه استخدام رسمی شده‌اند، بدون در نظر گرفتن مدرک تحصیلی و سطح سواد آن‌ها.

۲. به‌کارگیری و جذب زیاد دبیران تازه استخدام توسط آموزش منطقه بدون در نظر گرفتن ساعات موظف دبیران موجود و تجربه کافی افراد جدید.

۳. ناآشنایی برخی مدیران مدارس متوسطه با قوانین و اصول اساسی در دبیرستان‌های متوسطه.

۴. فقدان امکانات آموزشی کافی و دو شیفته بودن مدارس و خستگی دبیران.

۵. کمبود وسایل و امکانات کمک آموزشی مانند نقشه‌های تاریخی، فیلم‌های تاریخی، کلاس‌های هوشمند، کارگاه کامپیوتر، بازدیدها و اردوهای تاریخی از آثار تاریخی فراوان استان و....

۶. همکاری نکردن برخی دبیران تاریخ منطقه با سرگروه تاریخ منطقه و بی‌توجه بودن، شرکت نکردن در جلساتی که از سوی سرگروه به منظور رفع مشکلات و افت تحصیلی درس تاریخ منطقه گذاشته می‌شود.

۷. ناآشنایی دبیران تاریخ منطقه با فناوری اطلاعات و مراجعه نکردن به وبلاگ گروه آموزشی تاریخ منطقه و وبگاه تاریخ استان و پیگیری نکردن و اطلاع نداشتن از اخبار و بخش‌نامه‌های مربوطه و....

۸. بی‌انگیزگی، بی‌حوصلگی و مشکلات مالی و... دبیران تاریخ در این منطقه.

۹. فعال نبودن انجمن‌های اولیا و مربیان مدارس در پیگیری اموری از این قبیل. (در بعضی از مدارس بود و نبود آن یکی است)

۱۰. عدم فعالیت مشاوران مدرسه در پیگیری اوضاع دانش‌آموزانی که دارای مشکلات متعددی هستند و نیاز به مشاوره

زمان تاریخ معاصر ایران در نظر گرفته شده و حجم مطالب آن دو برابر و میزان دشواری و تنوع آن نیز بیشتر است.

۱۳. تعداد زیاد دانش‌آموزان. در بعضی مدارس در یک کلاس ۴۰ دانش‌آموز حضور دارد و بیشتر وقت معلم به ساکت کردن آن‌ها می‌گذرد و معلم وقت زیادی برای پرسش شفاهی از آن‌ها را ندارد.

منطقه گاور

یکی از مناطق آموزش و پرورش استان کرمانشاه که از توابع شهرستان گیلان‌غرب، منطقه گاور است. این منطقه دارای پنج دبیرستان دخترانه، چهار دبیرستان پسرانه، یک هنرستان دخترانه و یک هنرستان پسرانه است. در منطقه گاور چهار دبیر تاریخ مشغول تدریس که دو نفر آن‌ها زن و دو نفر دیگر مرد می‌باشند. در سال‌های اخیر به علت کم شدن کلاس‌ها و تعداد دانش‌آموزان به خصوص در رشته علوم انسانی تعداد ساعت موظف دبیران تاریخ به صورت کامل پر نشده است.

مهم‌ترین دلایل افت تحصیلی در درس تاریخ در منطقه گاور

علاوه بر موارد بالا که به‌طور کلی در افت تحصیلی درس تاریخ وجود دارد موارد دیگری که در منطقه گاور وجود دارد و بر مشکلات افزوده است به‌طور خلاصه عبارت‌اند از:

دارند و باید به همکاران معرفی شوند (این دانش آموزان نه تنها خودشان افت تحصیلی دارند بلکه باعث افت تحصیلی دیگر همکلاسی‌ها نیز می‌شوند). در بعضی مدارس متوسطه منطقه بود و نبود مشاوران یکی است.

۱۱. درصد قابل توجهی از دانش آموزان شرکت کننده در امتحان دانش آموز روزانه نیستند و در مدارسی چون بزرگسالان- ایثارگران- مراکز راه دور و داوطلب غیر حضوری هستند، که باعث افت شده‌اند. ۱۲. غیبت دانش آموزان در امتحانات و یا ترک تحصیل.

۱۳. جابه‌جایی مرتب دبیران در مدارس مختلف منطقه در اوایل و اواسط سال تحصیلی به دلایل مختلف، به خصوص در مدارس دخترانه.

۱۴. عدم برنامه‌ریزی صحیح و مناسب درسی برخی مدیران مدارس، بی‌توجهی یا کم‌اهمیت دادن به دروسی مانند تاریخ و گذاشتن ساعات این درس به هر طریق ممکن در پایان برنامه‌ریزی و در لابه‌لای بقیه درس: قرار دادن این درس در کنار دروسی با درصد دشواری بالا مثل درس فلسفه و منطق، بی‌خیال شدن از تک ساعت‌های مربوط به درس تاریخ ایران و جهان ۲ سال سوم انسانی که نهایی می‌باشد و هر ساله بالاترین درصد مردودی دانش آموزان دوره مذکور مربوط به این درس است.

۱۵. اجبار کردن و بستن قراردادهایی با دبیران به منظور دادن نمره و بالا بردن درصد قبولی مدارس و منطقه، از طرف برخی مدیران و مسئولان اداره آموزش و پرورش منطقه، که باعث قبولی کاذب و بی‌توجهی دانش آموز به درس و دبیر و تبعات منفی آموزشی زیادی که در سال‌های بعد گریبان‌گیر دبیران و مدارس، می‌شود.

ب: عوامل برون‌سازمانی

۱. عدم مراجعه والدین به آموزشگاه

جهت پیگیری امر تحصیل فرزندان خود. ۲. فقدان یا کمبود ارتباط روانی لازم و کافی و صمیمانه بین دبیران و دانش آموزان و اولیا.

۳. نزدیک نبودن مدارس برای دانش آموزان و سختی ایاب و ذهاب در سرما و گرما.

۴. داشتن مشکلات اقتصادی زیاد خانواده‌ها که بر روی رفتار و تحصیل دانش آموزان منطقه تأثیر منفی دارد.

۵. مشغول بودن دانش آموزان به اموری غیر از تحصیل و اشتغال عده‌ای از آنان به علل مشکلات اقتصادی خانواده‌ها.

۶. پراکندگی بیش از حد مدارس متوسطه شهر و روستا از هم که اکثراً در سطح روستاها وجود دارند.

۷. نابرابری امکانات آموزشی در مدارس مختلف منطقه و کمبود در برخی مدارس.

۸. ناتوانی دانش آموزان در فصاحت بیان و حتی صحبت عادی و روزمره که بر روند تدریس در این درس که بیشتر بر پرسش و پاسخ و کنفرانس تأکید دارد، تأثیر منفی دارد.

۹. نداشتن انگیزه و هدف در دانش آموزان برای ادامه تحصیل و ...

پیشنهادها و راه‌کارها

۱. جلوگیری از تدریس این درس توسط دبیران غیر مرتبط و کم تجربه؛

۲. برگزاری مسابقات علمی با موضوع کتاب تاریخ ایران و جهان (۲) برای دبیران و دانش آموزان و نیز اجرای نمایشی تدریس برتر در گردهمایی‌های دبیران تاریخ و نقد

و بررسی شیوه‌های تدریس در جمع دبیران؛ ۳. تشویق دبیران با سابقه برای به روز کردن شیوه‌های تدریس و استفاده از وسایل کمک آموزشی؛

۴. اهمیت و جایگاه ارزشیابی مستمر در فرایند آموزش؛

۵. تهیه لوح فشرده فیلم‌های تاریخی متناسب با موضوعات درس؛

۶. حذف بخش‌هایی از کتاب و کم کردن حجم کتاب و یا زیاد شدن ساعات تدریس کتاب ایران و جهان (۲)؛

۷. برگزاری سفرهای علمی و بازدید از مراکز تاریخی، برای دانش آموزان و دبیران؛

۸. سرمایه‌گذاری مناسب در زمینه علوم انسانی در مراکز آموزش عالی و آموزش و پرورش؛

۹. آشنایی دانش آموزان با سؤالات امتحانی و ارسال نمونه سؤالات امتحان نهایی به مدارس؛

۱۰. تجدیدنظر در بارم‌بندی درس تاریخ ایران و جهان ۲؛

۱۱. ترغیب دبیران به تأکید بر فهم عمیق دانش آموزان از مطالب درسی و خودداری ورزیدن از شیوه نامناسب دادن پرسش‌های نمونه بیش از اندازه و وادار کردن دانش آموزان به حفظ پاسخ‌ها؛

۱۲. ارسال سی‌دی‌های آموزشی مفید به مدارس؛

۱۳. تهیه بانک سؤالات امتحانی.

منابع

۱. آرام، محمدباقر. «درآمدی بر روش تدریس تاریخ». رشد آموزش تاریخ، شماره ۳، تهران، ۱۳۷۹.

۲. آقازاده، احمد. تاریخ آموزش و پرورش ایران (با تأکید بر تحلیل سیر تحولات و رویدادهای تربیتی و شناخت اهم مسائل کنونی آموزش و پرورش). ارسباران، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۲.

۳. آقازاده، محرم. واحدیان، محمد. روش‌های نوین تدریس برای آموزش و کارآموزی. پژمان، تهران، ۱۳۸۰.

۴. جویس، بروس و همکاران. الگوهای تدریس ۲۰۰۰، ترجمه محمدرضا بهرنگی، کمال تربیت، تهران، ۱۳۸۰.

۵. شریعتمداری، علی. اصول تعلیم و تربیت، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دهم، ۱۳۷۶.

۶. صرامی، رسول. روش تدریس فعال. کهن روزگار. بهار. اصفهان ۱۳۸۲.

۷. صفوی، امان‌الله. روش‌ها و فنون تدریس، معاصر، چاپ ششم، تهران ۱۳۷۶.

۸. فیوضات، یحیی. مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، انتشارات ویرایش، چاپ هشتم، تهران ۱۳۷۸.